

Вступ до дипломатії: визначення, історія, принципи

Дипломатія як інструмент міжнародного спілкування є ключовим елементом зовнішньої політики, який дозволяє державам співпрацювати, вирішувати суперечності та підтримувати стабільність у глобальному масштабі.

“

Слово «дипломатія» походить від давньогрецького *díploma* — вірчі грамоти послів, що мали форму подвійних дощечок.

Етимологія поняття

1270

до н. е.

перший відомий міжнародний договір:
Рамзес II і хети

1648

Вестфальський мир

початок сучасної системи міжнародних
відносин

1961

Віденська конвенція

про дипломатичні зносини

170+

держав

визнали Україну в перші роки
незалежності

Що розглядаємо в темі

1.1

Визначення дипломатії

Дефініція, мета, форми: двостороння, багатостороння, публічна, економічна, культурна

1.2

Еволюція дипломатичних відносин

Від Стародавнього Єгипту до ООН; етапи становлення української дипломатії

1.3

Ключові етапи класичної дипломатії

Три періоди: від Віденського конгресу 1815 р. до сучасної правової бази

1.4

Принципи та функції дипломатії

Суверенітет, невтручання, рівність держав; шість основних функцій

1.5

Компетентності дипломата

Спеціальні знання, професійні навички та особисті якості представника

?

Мета теми

Зрозуміти дипломатію як діяльність, процес і професію та її роль у мирному врегулюванні конфліктів

Що таке дипломатія: чотири визначення поняття

У сучасному політичному дискурсі

1) Вид діяльності

Управління відносинами між країнами і вміння вести таку діяльність.

2) Форма співпраці

Взаємодія між державами винятково мирними засобами.

3) Комплекс заходів

Дії державних керівників, урядовців і зовнішньополітичних установ для реалізації курсу країни та забезпечення її інтересів на міжнародній арені.

4) Мистецтво і практика

Ведення переговорів між державами задля взаєморозуміння та координації дій; управління міжнародними відносинами через переговори.

Характерні риси

- Нерозривний зв'язок зі сферою міждержавних стосунків та зовнішньополітичною діяльністю країни
- Пріоритетність переговорного процесу як головного способу досягнення мирної взаємодії
- Функціонування спеціального корпусу державних службовців — дипломатів

Дипломатія — головний засіб здійснення зовнішньої політики суверенної держави, покликаний посилювати її міжнародний авторитет і престиж. Це витончене та інтелектуально складне мистецтво ведення міжнародних справ.

Дипломатію можна розглядати у трьох аспектах

Дефініція

Професійна майстерність дипломата

Формується із сукупності комунікативних компетенцій, теоретичних знань та практичних здібностей. Тому дипломатія — це контакти, інтелект, знання, комунікація, взаємодія та розвиток.

Процес

Ключовий рушій міжнародних відносин

Жодна значуща світова подія не може відбутися без дипломатичного супроводження та взаємодії між державами.

Професія

Особа з високою відповідальністю

Дипломат має унікальні можливості, покладає на себе надзвичайно високу відповідальність, безперервно навчається, розвивається та поглиблює знання.

Основне призначення дипломатії

Всебічне забезпечення та відстоювання стратегічних інтересів держави, підтримання і зміцнення міжнародного миру та стабільності, а також сприяння політико-соціальному й економічному співробітництву та культурному обміну.

Основні форми дипломатії

Двостороння

Традиційна форма: переговори між двома державами.

Багатостороння

Здійснюється у межах міжнародних організацій — ООН, Європейський Союз.

Публічна

Спрямована на формування позитивного іміджу країни в очах світової громадськості.

Економічна

Акцент на розвитку міжнародної торгівлі та залученні інвестицій.

Культурна

Обмін культурними цінностями як засіб зближення народів.

Інструменти дипломатичної взаємодії

Переговори

Офіційні обговорення між країнами, спрямовані на вирішення або запобігання суперечкам.

Консультації

Перспективні розмови стосовно спільних проблем — зміна клімату, тероризм тощо.

Закулісні переговори

Таємні комунікації, насамперед між країнами, які часто конфліктують.

Саміти та конференції

Переговори глав держав і урядовців високого рівня, часто в межах ООН.

Повсякденна дипломатія

Щоденна взаємодія посольств: обговорення дипломатів, культурний обмін.

Витоки: дипломатія стародавніх цивілізацій

1400

до н. е.

зображення МЗС з архівом у гробниці
Стародавнього Єгипту

1270

до н. е.

союзна угода Рамзеса II з королем хетів
Хаттасилем

558

до н. е.

цар Кір об'єднав у союз персидські
племена

539

до н. е.

завоювання Вавилону після дипломатичної
підготовки

Перші форми

Виникли у стародавніх державах — Єгипті, Месопотамії та Китаї, — де посли виконували функції посередників між правителями для врегулювання конфліктів і встановлення торговельних зв'язків.

Античність

У Греції та Римі дипломатія набула формалізованого характеру: з'являються поняття дипломатичного імунітету і ритуали ведення переговорів.

Середньовіччя і Відродження

Європа стала ареною формування постійних дипломатичних місій. У Венеції та Флоренції створено перші постійні представництва, що дозволило підтримувати безперервні зв'язки.

Від Вестфальського миру до сучасної системи

1648

Вестфальський мир

Завершив Тридцятирічну війну і започаткував сучасну систему міжнародних відносин, яка визнавала суверенітет держав та їхнє право на незалежне ведення зовнішньої політики.

XIX ст.

Класичні принципи

Основними принципами стали рівність держав і непорушність кордонів — фундамент сучасної дипломатії.

XX ст.

Ліга Націй та ООН

Глобальні зміни пришвидшили розвиток дипломатії та дали поштовх багатосторонній дипломатії.

Сьогодення

Нині дипломатія є невід’ємною частиною міжнародної системи, що забезпечує мирне співіснування і вирішення глобальних проблем через діалог і співпрацю.

Дипломатія охоплює все, що роблять лідери світу для захисту національних інтересів за допомогою широкого спектру інструментів зовнішньої політики — включно із санкціями, зовнішньою допомогою, торгівлею та збройними силами. Справжній виклик полягає в тому, щоб вирішити, які інструменти та в якій кількості використовувати в певному сценарії.

Витоки: Русь-Україна та династичні шлюби Ярослава Мудрого

1019—1054 · Ярослав Мудрий

Особливо інтенсивного розвитку зовнішньополітичні зв'язки набули за правління Ярослава Мудрого, який активно практикував типовий для середньовічної доби інструмент — укладання династичних шлюбів.

Всеволод	одружився з донькою візантійського імператора Константина IX Мономаха
Анна	дружина французького короля Генріха I
Єлизавета	дружина норвезького короля Гаральда Суворого
Анастасія	дружина угорського короля Андраша I
Добронига	сестра Ярослава — дружина краківського князя Казимира

Творці міжнародного авторитету

1053—1125

Володимир Мономах

бл. 1152—1205

князь Роман Мстиславович

1201—1264

король Данило Галицький

Значний внесок у формування міжнародного авторитету України того періоду зробили видатні державні діячі, чиї досягнення особливо вирізняються в історії руської дипломатії.

Козацька доба: розквіт української дипломатії

1594 · Священна ліга

Перший міждержавний альянс

Козаки уклали стратегічну угоду з християнською коаліцією «Священна ліга» стосовно спільних дій проти Османської імперії, вперше ставши повноправним учасником міждержавного альянсу.

Богдан Хмельницький

Знавець чотирьох мов

Приймав закордонних представників у резиденції в Переяславі: послів європейських держав, трансільванського князя Георгія Ракоці, представників турецької та московської влади. Вів складні переговори з польськими урядовцями, налагоджував зв'язки зі Швецією.

Наступники

Мазепа · Виговський · Орлик

Навіть величезні дипломатичні зусилля Хмельницького не змогли забезпечити повної незалежності України. Після нього видатний внесок у розвиток української дипломатії належить цим гетьманам.

Зародившись у першій половині XVI століття, українське козацтво поступово перетворилося на провідника державницьких прагнень. Починаючи з XVII століття Запорізьке Військо стало потужним міжнародним гравцем у Східній та Південно-Східній Європі.

Перший етап: від Віденського конгресу до балансу сил

Інституційний фундамент

1815 Віденський конгрес

Започаткував формування класичних принципів дипломатії та геополітичної взаємодії.

1818 Аахенський протокол

«Положення щодо дипломатичних агентів» уперше запровадило класифікацію дипломатичних представників і заклало фундамент дипломатичного протоколу та церемоніалу.

Принцип балансу сил

У XVI столітті італійський дипломат Франческо Гвіччардіні сформулював визначальний принцип зовнішньої політики: **не допускати посилення впливу сусідніх держав.**

- Британська дипломатія послідовно дотримувалася цієї стратегії, підтримуючи баланс сил навколо своїх кордонів
- Лондон сприяв збереженню незалежності Голландії, Португалії та Норвегії — переважно дипломатичними, а не військовими методами
- 1905 р. — Лондон відіграв важливу роль у процесі відокремлення Норвегії від Швеції

Другий етап: Версальська система та кодифікація консульського права

Після Першої світової

Формування повоєнної Версальської системи міжнародних угод призвело до створення Ліги Націй. Незважаючи на неспроможність запобігти Другій світовій війні, дипломатія цього періоду набула більшої зрілості та інституційної оформленості.

1911 · Каракаська конвенція

Про консульські функції — укладена між Болівією, Колумбією, Еквадором, Перу та Венесуелою.

1928 · Гаванська конвенція

Про консульських чиновників.

1928 · «Кодекс Бустаманте»

Колективний міжнародний договір, названий на честь кубинського вченого, який уніфікував консульські практики для більшості країн Центральної та Південної Америки.

У цей час було прийнято низку міжнародно-правових документів (конвенцій), які стали основою та регламентували дипломатичну і консульську діяльність.

Українська Народна Республіка: народження зовнішньополітичного відомства

Хронологія

10.06.1917	Перший Універсал УЦР — утворення Української Народної Республіки
16.07.1917	Другий Універсал: створення Генерального Секретаріату; починає діяльність Генеральне секретарство з національних справ
22.12.1917	«Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ» — підписали В. Винниченко та О. Шульгин
12.01.1918	Четвертий Універсал: УНР проголошено самостійною, суверенною державою
27.01.1918	Підписано перший мирний договір у ході Першої світової війни — Брест

Завдання відомства

- Здійснення міжнародних зносин держави
- Захист інтересів українських громадян за межами УНР
- Тимчасово — врегулювання національних суперечок у межах УНР

Практичні кроки

- Створення мережі дипломатично-консульських установ
- Проект закону «Про закордонні установи УНР» (весна 1918 р.)
- Підготовка дипломатичних кадрів
- Зв'язки з Антантою: прийом Генерального комісара Франції та представника Великої Британії (грудень 1917 р.)

Гетьманат, Директорія та ЗУНР: розбудова дипломатичної мережі

з 28.04.1918 · Гетьманат

Павло Скоропадський

- Три напрями: дружні відносини з Четверним Союзом, спірні території із сусідами, зв'язки з нейтральними країнами
- Місії у Румунії, Фінляндії, Швейцарії, Швеції — загалом до 10 держав
- Прийнято понад 20 повноважних представників іноземних держав
- Міністр Дмитро Дорошенко: «Закон про посольства і місії» (червень 1918) та «Закон про українську консульську службу» (липень 1918)
- Започатковано перші Консульські курси

з грудня 1918 · Директорія

Володимир Чехівський

- Представництва у США, Великій Британії, Бельгії, Греції, Італії
- Посольства в Латвії, Естонії, Угорщині та Чехословаччині; представництво у Ватикані
- Участь у Паризькій мирній конференції (1919—1920 рр.)
- Військово-санітарні місії у Відні, Берліні та Римі — повернення військовополонених
- З'їзди послів: Карлові Вари (1919) і Відень (1920)

ЗУНР

Західна Україна

- Представництва в Італії, Австрії, Німеччині, Угорщині, Югославії та Чехословаччині
- Спеціальні місії до країн з українськими громадами: США, Канада, Бразилія
- Окрема місія на Паризьких мирних переговорах (липень 1919 р.) у співпраці з місією УНР

Від втрати суб'єктності до незалежної дипломатії

УСРР

Дипломатичні представництва у Празі, Варшаві та Берліні. При уряді радянської України були місії Польщі, Австрії, Німеччини та Чехословаччини — переважно торговельно-економічні та консульські питання.

1922

Після створення СРСР усі зовнішньополітичні та економіко-торговельні зв'язки УСРР передано союзному центру. Україна втратила право на самостійну зовнішньополітичну діяльність.

1944—1990

Створено український Народний Комісаріат Закордонних Справ. Діяльність зосереджена на роботі в ООН: УСРР як держава-засновниця брала участь у розробці Статуту, хоча діяльність контролювалася московією.

1991

З ухваленням Акта про незалежність: міжнародне визнання, встановлення дипломатичних відносин, власна мережа представництв, інтеграція у міжнародні організації.

У перші роки незалежності Україна отримала визнання понад 170 державами світу — майже з усіма були встановлені дипломатичні відносини, що сприяло активному розвитку міжнародного співробітництва.

Третій етап: міжнародно-правова основа сучасної дипломатії

1945

Статут Організації Об'єднаних Націй

1946

Конвенція про привілеї та імунітети ООН

1961

Віденська конвенція про дипломатичні зносини

1963

Віденська конвенція про консульські зносини

1969

Конвенція про спеціальні місії

1975

Конвенція про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру

Третій етап охопив другу половину XX століття і базується на фундаментально нових технологіях, принципах економічного розвитку та соціально-політичних нормах. Наприкінці 80-х — на початку 90-х років світова практика тоталітаризму зазнала історичної поразки, і остаточно сформувалися універсальні та чітко визначені «правила гри».

Принципи, на яких тримається дипломатія

Базові принципи міжнародної взаємодії

Суверенітет держав

Невтручання у внутрішні справи

Рівність держав

Дотримання міжнародного права

Мирне врегулювання конфліктів

Чотири ключові принципи роботи дипломата

Переговори

Найважливіший компонент: не лише компроміс, а й уміння визначати спільні інтереси та знаходити креативні рішення складних проблем.

Комунікація

Механізм обміну ідеями та рішеннями: дипломатичні телеграми, офіційні заяви і, все частіше, цифрові платформи. Чітка комунікація зменшує непорозуміння та зміцнює довіру.

Формування відносин

Розвиваються через особисту дипломатію, культурні обміни та участь у багатосторонніх організаціях; створюють альянси поза формальними угодами.

Просування інтересів

Баланс цілей своєї країни з потребою міжнародного співробітництва; нішева дипломатія Купера — вплив у конкретних сферах.

Шість основних функцій дипломатії

01

Представництво

Дипломатична місія представляє не главу держави і не уряд, а державу як суб'єкт міжнародного права.

02

Переговори

Гарантує розгляд проблеми зіткнення спільних інтересів держав задля її вирішення.

03

Інформація

Інформаційне спостереження: відправлення отриманих законним шляхом даних про внутрішнє життя та настрої населення країни перебування.

04

Дипломатичний захист

Дозволяє місії пропонувати захист громадянам, які перебувають або проживають у країні перебування, від порушень їхніх прав.

05

Міжнародне співробітництво

Центральна функція: сприяє дружнім відносинам і співпраці між державою, що направляє місію, та державою, що її приймає.

06

Консульські функції

Захист прав громадян і юридичних осіб за кордоном, оформлення документів, підтримка співвітчизників.

Три групи знань і якостей сучасного дипломата

Група 1

Спеціальні знання

- Глибоке розуміння зовнішньополітичної стратегії власної держави
- Географія, історія, культура, політична, соціальна та економічна ситуація країни перебування
- Зовнішньополітичні орієнтири інших держав та міжнародних організацій
- Механізми міжнародної комунікації
- Глобальна мережа дипломатичних представництв
- Ґрунтовне знання міжнародного законодавства

Група 2

Професійні навички

- Майстерність ведення переговорів
- Глибокий аналіз і підготовка аналітичних матеріалів
- Розвинені представницькі компетенції
- Навички керування дипломатичною місією
- Ефективна комунікація
- Робота у міжкультурному середовищі
- Досконале володіння дипломатичним протоколом

Група 3

Особисті якості

- Комунікативність та харизматичність
- Інтелектуальна гнучкість, креативне мислення
- Стресостійкість та врівноваженість
- Емпатійність і тактовність
- Висока дисципліна та відповідальність
- Принциповість, чесність, цілеспрямованість
- Спостережливість, адаптивність, командність

Знання мов дозволяє безпосередньо спілкуватися з партнерами без посередників, а навички культурної адаптації сприяють налагодженню довіри та взаєморозуміння з іншими країнами.

Дипломатія · Тема 1. Вступ до дипломатії

Десять компетентностей, що визначають дипломата

Підготовка

Постійне вдосконалення знань з історії, культурних зв'язків, теорії та практики дипломатії.

Реактивність і проактивність

Стажування і робочий досвід; уміння використовувати можливості глобальних подій.

Професіоналізм

Формальність у переговорах і листуванні, увага до деталей, холонокровність, субординація.

Об'єктивність і чесність

Неупередженість, відмова від фаворитизму та дискримінації, повага до суверенітету інших держав.

Стійкість

Пунктуальність, надійність, здатність витримувати тиск і швидко відновлюватися після невдач.

Лідерство і командна робота

Формулювання бачення, організація колективу, мотивація і довіра; успіх дипломатії — у співпраці.

Терпіння

Чіткі червоні лінії й відмова від компромісів за їх межами — разом зі спокоєм під тиском.

Швидкість і вирішення проблем

Адаптація до змінних умов, пріоритезація, оперативна підготовка звітів.

Комунікабельність

Чіткі, граматично правильні й лаконічні звіти; вільне усне мовлення у відповідному стилі.

Міжкультурна комунікація

Культурна адаптивність, розуміння невербальних сигналів, повага до традицій інших країн.

Ключові висновки теми

01

Дипломатія як система

Це водночас дефініція, процес і професія: мистецтво переговорів, у якому держави переслідують національні інтереси мирними засобами.

02

Тисячолітня еволюція

Від послів Стародавнього Єгипту через Вестфаль 1648 р. до правової бази ООН і Віденських конвенцій 1961 та 1963 років.

03

Українська традиція

Від династичних шлюбів Ярослава Мудрого і козацької дипломатії до відомства УНР та мережі представництв незалежної України.

Дипломатична діяльність, без перебільшення, стала однією з головних заporук вбереження людської цивілізації від хаосу та тотального знищення.

Класики про професію

«Мова служить дипломату для приховування, а не для вираження своїх думок»

Ш.-М. де Талейран

«Справжній дипломат — той, хто з інтересом слухає малозначні речі та зберігає байдужий вигляд, коли мова про дійсно важливі питання»

А. Муссе